

Pelastakaa Lasten lausunto oikeusministeriön työryhmämietinnöstä koskien seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistusta

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/1984/2019

Pelastakaa Lapset kiittää mahdollisuudesta lausua työryhmämietinnöstä koskien seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistusta.

Mitä mieltä olette ehdotuksesta säätää raiskauksen ja muiden seksuaalirikosten keskeiseksi tunnusmerkistötekijäksi vapaaehtoisuuden puute ehdotuksen mukaisesti?

Pelastakaa Lapset kannattaa ehdotusta säätää seksuaalirikosten keskeiseksi tunnusmerkistötekijäksi vapaaehtoisuuden puute. Istanbulin sopimuksen 36 artiklan mukaan vapaaehtoisella suostumuksella (sen puuttumisella) on keskeinen merkitys arvioitaessa, onko seksuaalinen toiminta rangaistava seksuaaliväkivaltana.

Suostumuksen arvioimista lasten kohdalla on kuitenkin pohdittava erityisen tarkkaan. On hyvä, että lakiehdotuksessa säädetään ehdoton suojaikäraja, jonka alittavien lasten osalta suostumusta seksuaaliseen toimintaan ei arvioida. Tällä hetkellä ehdotettu ikä on 12-vuotta. Pelastakaa Lapset ei ota kantaa, onko ehdotettu ikäraja sopiva, vai voisiko se olla korkeampi. YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan kaikki alle 18-vuotiaat ovat lapsia. Lain tulee suojata kattavasti kaikkia lapsia.

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalisen kajoamisen törkeän tekemuodon säätämisestä?

Pelastakaa Lapset ehdottaa, että digitaalisen median käyttö seksuaalirikoksessa tulee huomioida säännöksessä paremmin ja selkeämmin. Digitaalisen median välityksellä myös 16–17-vuotias lapsi voi tulla johdatelluksi vahingolliseen vuorovaikutukseen ja toimintaan eri ympäristöissä. Lasten uteliaisuus, ennakkoluulottomuus ja tekniset valmiudet avaavat heille toimintaympäristön digitaalisessa mediassa, jonka ymmärtämiseen ja tulkitsemiseen heillä itsellään ei vielä välttämättä ole täysin taitoja. Digitaalisessa mediassa on kaikenlaista sisältöä ja sitä käyttävät monenlaiset ihmiset eri tarkoituksessa ja erilaisin motiivein. Digitaalisen median välityksellä toteutettu seksuaalirikos tulisi 16–17-vuotiaiden lasten ollessa kohteena tuomita törkeänä seksuaalisena kajoamisena.

Pelastakaa Lapset myös huomauttaa, että seksuaalinen kajoaminen terminä on määritelty laissa suppeasti ja epämääräisesti. Lisäksi seksuaalisen kajoamisen ja seksuaalisen hyväksikäytön eroa säännöksissä tulisi selkeyttää. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta Pelastakaa Lapset ottaa kantaa laissa ehdotettuun ”seksuaalinen kajoaminen” terminologiaan. Pelastakaa Lapset kuitenkin

kehottaa lainsäätäjiä arvioimaan käytetyn terminologian oikeellisuuden myös aikuisia koskevia seksuaalirikoksia käsittelevissä asetuksissa.

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalista hyväksikäyttöä koskevasta säännöksestä?

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen artikla 34 (1989) mukaan sopimusvaltioilla on velvollisuus suojella lasta kaikilta seksuaaliväkivallan muodoilta. Seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa säädöksessä huomioidaan nyt laajasti erilaiset toimijat ja yksiköt (koulu, laitos, työsuhde ja vapaa-ajan toiminta), jotka voisivat kohdistaa tai joissa voitaisiin kohdistaa 16–17-vuotiaisiin nuoriin seksuaalisia tekoja. Tämä on hyvä ja tarpeellinen uudistus. On tärkeää, että säädöksessä mainitaan myös lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavissa oleva aikuinen seksuaalisen teon toteuttajana.

Lisäksi ehdotamme, että digitaalisen median käyttö seksuaalirikoksessa huomioitaisiin säännöksessä kattavammin. Tästä on lausuttu tarkemmin seksuaalista kajoamista koskevan kysymyksen kohdalla.

Koska seksuaalinen hyväksikäyttö säännöksessä säädetään myös 16–17-vuotiaisiin lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista, otamme kantaa käytössä olevaan terminologiaan. Pelastakaa Lapset pyrkii kansallisesti ja kansainvälisesti vaikuttamaan siihen, että valtiot siirtyisivät niin lakiteksteissä kuin toimeenpanosuunnitelmissa käyttämään ECPAT Internationalin julkaisemaa Luxemburgin ohjeistusten mukaista terminologiaa (<http://luxembourgguidelines.org/>). Pelastakaa Lapset huomauttaa, että viranomaisten, median ja kansalaisten ei tule koskaan käyttää kieltä, joka loukkaa lapsen oikeuksia. Termi ”hyväksikäyttö” ei anna lapseen kohdistuvasta vakavasta rikoksesta oikeanlaista kuvaa. Hyväksikäyttö-termi on ongelmallinen myös kaksoismerkityksensä takia. Kukaan ei muutu seksuaaliväkivallan myötä ”hyväksi”. Lapsiin kohdistuva seksuaalirikos on aina väkivaltaa ilman mitään ”hyvää” tai ”hyväksyttävää”, joten käytetyn terminologian pitää yksiselitteisesti ja vahvasti ilmentää tätä. Lisäksi tulee huomioida, että myös lapsilla on oikeus tietoon lapsiin kohdistuvasta seksuaalisesta häirinnästä, houkuttelusta ja seksuaaliväkivallasta lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. Näin ollen käytettävän terminologian tulee olla mahdollisimman selkeää ja yksiselitteistä, jotta lapsen on mahdollisimman helppo ymmärtää, mistä lapsiin kohdistuvassa seksuaaliväkivallassa on kyse. On erittäin hyvä, että mietinnössä on pohdittu hyväksikäyttö-termin käyttöä kansallisessa lainsäädännössä. Termin sopivuutta tulee kuitenkin vielä tarkastella. Pelastakaa Lapset jatkaa mielellään yhteistyötä lasta kunnioittavan terminologian määrittämiseksi ja käyttöönottamiseksi lainsäädännössä.

Mitä mieltä olette seksuaalista ahdistelua koskevan säännöksen soveltamisalan ehdotetusta laajenuksesta?

Pidämme tärkeänä uudistusta, joka huomioi ei-fyysisen seksuaalisen ahdistelun, joka voi vakavuudeltaan ja toistuvuudeltaan olla yhtä häiritsevää, traumatisoivaa ja vaikuttaa uhrin psyykkiseen hyvinvointiin samoin kuin esimerkiksi koskettamalla toteutettu ahdistelu. Teknologia kehittyy jatkuvasti ja on tärkeää huomioida digitaalisen median välityksellä toteutettu ahdistelu niin kuin se on ehdotuksessa huomioitu (”lähettämällä tai esittämällä viestin tai kuvan, ottamalla kuvan”). Digitaalisen median rooli ahdistelun välineenä/mahdollistajana tulee kuitenkin huomioida säännöksessä vielä selkeämmin.

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalisen kuvan luvaton levittämistä koskevasta säännöksestä?

On hyvä, että "seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen" on tehty omaksi säännöksekseen. Nykyajan jatkuvasti kehittyvän teknologian johdosta kuvamateriaalin levittäminen on entistä helpompaa ja nopeampaa. Yksittäisenkin kuvan tai videon levittämisen mahdollisuus on käytännössä rajaton.

Haluamme kuitenkin nostaa esiin *seksuaalisen kuvan* puutteellisen määrittelyn. Säännöksessä mainitaan seuraavanlaisesti: "Joka oikeudettomasti esittää tai levittää toista henkilöä *seksuaalisesti esittävän* todenmukaisen tai todellisuus pohjaisen kuvan tai kuvatallenteen siten, että teko loukkaa olennaisesti tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava seksuaalisen kuvan luvattomasta levittämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi." Määritelmästä uupuu kuitenkin varsin olennainen asia: Millainen on seksuaalinen kuva? Seksuaalinen kuva tulee määritellä selkeästi kyseessä olevassa säännöksessä. Kommentoimme määritelmää tarkemmin lapsia koskevan kysymyksen kohdalla.

Mitä mieltä olette sukupuoliyhteyden määritelmän ehdotetusta laajentamisesta?

Pelastakaa Lapset kannattaa lisäystä, jonka mukaan seksuaalista toimintaa on myös sukuelimen tai peräaukon koskettelu suulla tai sukuelimellä, sillä sitä voidaan pitää erityisen intiiminä toimintana, jolloin se tulisi vakavuudelta rinnastaa sellaiseen seksuaaliseen toimintaan, jossa penetroidutaan kehon intiimeihin alueisiin.

Mitä mieltä olette ehdotuksesta säätää lapsiin kohdistuvia tekoja koskevat säännökset omaksi kokonaisuudekseen?

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten erottaminen omaksi kokonaisuudeksi on tärkeä uudistus. Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset ovat lapsen aseman, haavoittuvuuden ja puolustuskyvyttömyyden takia aina erityisen vahingollisia ja heihin tulisi soveltaa säännöksiä, jotka huomioivat nämä haavoittuvuustekijät riittävällä tavalla. Lapsen kohdistuvat seksuaaliset teot ovat vallan väärinkäyttöä ja väkivaltaa lasta kohtaan ja lapsi on tällaisen rikoksen uhrina aina avuttomassa tilassa. Lisäksi lapsi ei voi koskaan antaa pätevää suostumusta aikuisen häneen kohdistamiin seksuaalisiin tekoihin. Lapset tarvitsevat erityistä suojelua ja huolenpitoa.

Mitä mieltä olette seksuaalista kajoamista lapseen koskevasta säännöksestä?

Digitaalisessa mediassa toteutettu seksuaalinen toiminta

Pelastakaa Lapset kehottaa, että kyseessä olevassa säännöksessä *seksuaalinen kajoaminen lapseen* huomioitaisiin selvemmin teknologian ja digitaalisen ympäristön luomat mahdollisuudet ja niiden merkitys lapseen kohdistuvan seksuaalirikoksen toteutuksessa. Digitaalista ympäristöä, internetiä, erilaisia sovelluksia ja applikaatioita käytetään tilanteissa, joissa lapseen kohdistetaan seksuaalisia tekoja. Teot voivat olla esimerkiksi seksuaalissävyytteisten viestien ja kuva- tai videomateriaalin lähettämistä lapselle. Lapselta saatetaan pyytää alastonkuvia tai lapsi saatetaan houkutelaa liveyhteyteen webkameran välityksellä, jossa lapsi houkutelaaan toteuttamaan seksuaalista toimintaa (esimerkiksi masturboimaan, tekemään sadistisia tekoja tai työntämään kehoonsa erilaisia esineitä) tai katsomaan aikuisen itseensä kohdistamaa seksuaalista toimintaa. Lasta saatetaan myös kuvata hänen siitä tietämättä. Lisäksi tämä kaikki toiminta saatetaan toteuttaa lastan uhkailemalla tai kiristämällä.

Seksuaalirikoksen rangaistavuuteen ei tule vaikuttaa lieventävänä seikkana se, onko seksuaalirikos toteutettu digitaalisen median välityksellä vai fyysisessä kontaktissa lapsen kanssa. Seksuaaliväkivalta ei edellytä eivätkä sen haittavaikutukset ole riippuvaisia pelkästään fyysisen kontaktin toteutumisesta. Kyse on todellisista seksuaalirikoksen kohteeksi joutuneista lapsista ja heille aiheutuvasta todellisesta vahingosta. Digitaalisen median välityksellä lapset voivat joutua myös kansainvälisen, rajat ylittävän järjestäytyneen rikollisuuden uhreiksi. Näiden tekijöiden vuoksi seksuaalirikoslain tulee selkeästi huomioida ja kattaa digitaalisen median laaja-alaisuus ja jatkuva kehitys lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin ja seksuaalirikosten uhreihin vaikuttavana tekijänä.

Säädöksessä käytettävä terminologia

Pelastakaa Lapset korostaa, että viranomaisten, median ja kansalaisten ei tule koskaan käyttää kieltä, joka loukkaa lapsen oikeuksia. ECPAT International on yhteistyössä viranomaisten ja eri toimijoiden kanssa julkistanut kattavan terminologiaohjeistuksen (Luxembourg guidelines, <http://luxembourguidelines.org/>) lapseen kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyvästä sanastosta. Tavoitteena on yhdenmukaistaa ja selkiyttää ammattilaisten käyttämää käsitteistöä sekä luoda pohjaa entistä parempaan kansalliseen ja kansainväliseen yhteistyöhön, tiedon keräämiseen ja tutkimustoimintaan. Muutokset lainsäädännön terminologiaan edistävät valtion sitoutumista lopettaa lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta. Tämä auttaa valtiota toimeenpanemaan tehokkaammin kaikkia ihmisoikeusinstrumentteja, kuten myös Agenda 2030 tavoitetta 16.2: ”Lopettaa lapsiin kohdistuva pahoinpitely, seksuaaliväkivalta, ihmiskauppa sekä kaikki väkivallan muodot, että kidutus”. Vaikka esimerkiksi kansainvälisissä sopimuksissa lapsen oikeuksia loukkaavaa terminologiaa esiintyy, maat voivat kansallisessa lainsäädännössään ja ohjeissaan sitä muuttaa ja olla edelläkävijöitä. Useat maat ovat esimerkiksi luopuneet kansallisessa lainsäädännössään täysin termistä ”lapsiporno” sillä se ei kunnioita lapsen oikeuksia eikä tuo esiin rikoksen vakavuutta.

Totesimme jo aikuisia koskevassa säännöksessä, että *seksuaalinen kajoaminen* on määritelty säädöksessä suppeasti ja epämääräisesti. ”Kajoaminen” ei ole terminä yksiselitteinen ja selkeä sanamuoto, eikä se ole omiaan kuvaamaan todenmukaisesti tilannetta, jossa kyse on lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta. Kaikenlaiset seksuaalirikokset ovat lapsiin kohdistettuna aina väkivaltaa. Termi ”kajoaminen” taas tarkoittaa seuraavia asioita: sekaantuminen, luvaton

tunkeutuminen, häpäisy, loukkaaminen, tuppautuminen, kaappaaminen ja kotirauhan rikkominen (<https://www.suomisanakirja.fi/kajoaminen>).

Lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta koetaan usein aiheena epämiellyttäväksi ja haastavaksi, jolloin taipumuksena voi olla käyttää ilmiöstä erilaisia kiertotermejä. Erilaisten kiertotermien käytöllä ei kuitenkaan ainoastaan vähätellä itse teon vakavuutta, vaan voidaan myös tarkoituksettomasti lähettää viesti lapsille – aihe on tabu, eikä siitä tule puhua. Tämä on omiaan heikentämään lapsen kykyä kertoa aikuiselle häneen mahdollisesti kohdistuneesta seksuaaliväkivallasta. Lisäksi lapsilla on oikeus tietoon lapsiin kohdistuvasta seksuaalisesta häirinnästä, houkuttelusta ja seksuaaliväkivallasta lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. Näin ollen käytettävän terminologian tulee olla mahdollisimman selkeää ja yksiselitteistä, jotta lapsen on mahdollisimman helppo ymmärtää, mistä lapsiin kohdistuvassa seksuaaliväkivallassa on kyse. On hyvä, että mietinnössä on pohdittu seksuaalinen kajoaminen -termin käyttöä kansallisessa lainsäädännössä. Termin sopivuutta tulee kuitenkin vielä tarkastella. Pelastakaa Lapset jatkaa mielellään yhteistyötä lasta kunnioittavan terminologian määrittämiseksi ja käyttöönottamiseksi lainsäädännössä.

Mitä mieltä olette sukupuoliyhteyksien ja seksuaalisten tekojen säätämisestä rangaistavaksi sellaisenaan lapsenraiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena lapseen, kun ne kohdistuvat alle 12-vuotiaaseen lapseen?

Pidämme hyvänä uudistusta, jossa huomioidaan pienempien lasten erityinen fyysinen ja henkinen kypsyttömyys sekä suojelutarve. Pidämme tärkeänä lapsen iän- ja kehitystason huomioimista siinä, että alle 12-vuotiaiden lasten kohdalla suostumusta seksuaalisiin tekoihin ei arvioida. Emme kuitenkaan pysty ottamaan täysin kantaa siihen, onko 12-vuoden ikäraja juuri oikea ehdoton suojaikäraja. Katsomme, että säädetyn ehdottoman ikärajan tulisi olla selkeästi perusteltavissa.

Mitä mieltä olette muutoksista paritusta koskevaan sääntelyyn?

Pelastakaa Lapset katsoo, että alle 18-vuotiaan henkilön ”parittaminen” tulee lähtökohtaisesti arvioida ihmiskaupparikoksena, kuten mietinnössä on todettu.

Mitä mieltä olette muutoksista lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevaan sääntelyyn?

Pelastakaa Lapset tukee esitystä siirtää ”sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaa lasta esittävää kuvaa” koskevat rangaistussäännökset rikoslain luvusta 17 lukuun 20. Kyseiset rikokset tulee nähdä seksuaalirikoksina lasta kohtaan, sillä ne edustavat vakavaa lapsen henkilökohtaisen ja seksuaalisen koskemattomuuden sekä itsemääräämisoikeuden loukkausta.

Lapseen kohdistuvan seksuaalirikoksen tallentamisen ja materiaalin levittämisen tuoma lisävahinko

Lapset saattavat joutua seksuaalirikoksen kohteeksi yhä useammin sen vuoksi, että lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia tuotetaan levitettäväksi henkilöille, jotka ovat halukkaita käyttämään sitä omien seksuaalisten tarpeidensa tyydyttämiseksi. Materiaalin levittäminen voi olla yksityistä tai yhteisöllistä, mutta myös rikollista liiketoimintaa tai osa

järjestäytyntä rikollisuutta. Kun lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia jaetaan digitaalisessa mediassa, lapsen oikeuksien loukkauksesta ja lapseen kohdistuneesta seksuaaliväkivallasta tulee pysyvämpää ja sen lopettaminen ei ole helppoa tai kaikissa tapauksissa mahdollista. Rikosta dokumentoivaa kuva- ja videomateriaalia käytetään, kopioidaan ja levitetään eri yhteyksissä uudelleen ja uudelleen. Digitaalisten ympäristöjen tuoma lisävahinko tulee ottaa huomioon rangaistuksia annettaessa ja korvauksia säädettyä erityisesti silloin, jos lapseen kohdistuva seksuaalirikos on tallennettu ja tallennetta levitetään digitaalisessa mediassa. Seksuaalirikoksen tallentamisella ja materiaalin leviämällä voi olla kauaskantoiset seuraukset seksuaalirikoksen uhriksi joutuneelle lapselle ja hänen läheisilleen.

Pelastakaa Lapset ry:n Lasten suojelu ja Nettivihje –toiminnon työ ei saa vaarantua seksuaalirikoslain uudistuksen myötä

Lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistava materiaali leviää digitaalisessa mediassa nopeasti ja globaalisti. Tämä asettaa vaatimuksia toiminnalle, jolla kuvamateriaalin leviämistä pyritään estämään: sen on pysyttävä teknisten muutosten tahdissa ja kyettävä vastaamaan kansallisiin ja kansainvälisiin rikoksiin.

Pelastakaa Lapset ry:n Lasten suojelu ja Nettivihje –toiminto tekee työtä lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan torjumiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi. Lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin analysointi ja laittoman materiaalin välittäminen viranomaisille on yksi sen keskeisimpiä tehtäviä. Nettivihje on Suomen ainoa vihjepalvelu, joka vastaanottaa vihjeitä ja on osa kansainvälistä INHOPE-vihjepalveluverkostoa. INHOPE-vihjepalveluverkosto on vakiintunut osaksi niin kansallista kuin kansainvälistä toimintaa, jolla edistetään ja nopeutetaan laittoman materiaalin poistumista verkosta ja tiedon välittämistä viranomaisille. INHOPE koordinoi noin 50 vihjepalveluyksikköä yli 40 maassa. Pelastakaa Lapset on ollut osa INHOPE –vihjepalveluverkostoa vuodesta 2002. Euroopan komissio rahoittaa yli neljänkymmenen vihjepalvelun toimintaa, mukaan lukien Pelastakaa Lasten Nettivihje-toimintoa. Lisäksi Pelastakaa Lapset tekee yhteistyötä Canadian Centre for Child Protection –järjestön kanssa Project Arachnidissa, joka tekoälyä hyödyntäen etsii Kanadassa lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia avoimesta ja suljetusta verkosta. Asiantuntijamme analysoivat Kanadassa etsittyä kuvamateriaalia Project Arachnidissa, jonka välityksellä tieto laittomasta materiaalista välittyy viranomaisille ja palveluntarjoajille.

Nettivihje-työtä tehdään tiiviissä yhteistyössä Suomen keskusrikospoliisin CSE-yksikön ja kansainvälisten toimijoiden kanssa. INHOPE ylläpitää ICCAM-järjestelmää, jonka avulla laitton kuvamateriaali voidaan välittää nopeasti ja turvallisesti sen maan INHOPE-vihjepalvelulle ja paikallisviranomaisille, jossa laitton materiaali sijaitsee. Samalla tieto välittyy kansainväliselle poliisijärjestö Interpolille, joka on pystynyt tunnistamaan kuvamateriaalin avulla jo yli 23 100 lasta ja 10 579 rikollista. Pelastakaa Lapsilla ja keskusrikospoliisilla on virallinen yhteistyöpöytäkirja (memorandum of understanding, MoU). Pelastakaa Lapset ry:n Lasten suojelu ja Nettivihje –toiminnon asiantuntijat koulutetaan vihjetyöhön Pelastakaa Lasten toimesta, jonka lisäksi he saavat vihjetyöntekijöille räätälöidyn koulutuksen INHOPE-vihjepalveluverkostolta sekä Interpolilta. Canadian Centre for Child Protection -järjestö kouluttaa asiantuntijat koskien analyysityötä Project Arachnidissa.

Jotta laitonta lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa kuvamateriaalia saataisiin jatkossakin poistettua verkosta, on ehdottoman tärkeää, että on olemassa anonyymi tapa, jonka välityksellä kuka tahansa voi, ja uskaltaa, ilmoittaa verkossa näkemästään laittomasta materiaalista.

Matalan kynnyksen ilmoituskanava on oleellinen, jotta laitonta materiaalia saadaan poistettua verkosta tehokkaasti. Vuonna 2019 INHOPE:n jäsenet lisäsivät ICCAM-tietokantaan 183 788 vihjettä, eli URL-osoitetta, jotka sisälsivät 320 672 yksittäistä lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa kuvaa tai videota. Kolmen päivän sisällä 76 % näistä oli välitetty ylläpitävän maan viranomaiselle ja 50 % aineistosta oli saatu poistettua. Uhreista 92 % oli alle 14-vuotiaita lapsia.

Nettivilhje vastaanottaa vuosittain tuhansia vihjeitä epäilyistä laittomasta lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavasta materiaalista ja toiminnasta suurelta yleisöltä verkkopohjaisella lomakkeella (<https://www.pelastakaalapset.fi/tyomme-kotimaassa/lasten-suojelu-ja-nettivilhje/nettivilhje/ilmoita/>) ja aikaisemmin mainitun ICCAM-järjestelmän välityksellä. Vuonna 2019 Nettivilhje-palvelu vastaanotti ja käsitteli 2 888 vihjettä. Vuonna 2019 vihjeistä neljäsosa viittasi laittomaan materiaaliin tai toimintaan. Yksi vihje (tyypillisesti URL-osoite) voi sisältää yksittäisistä laittomista kuvista ja videoista satoihin tai jopa tuhansiin laittomiin kuviin ja videoihin, jotka asiantuntija analysoi ja välittää eteenpäin ICCAM-järjestelmässä ja Suomessa keskusrikospoliisille. Nettivilhje-työ tukee täten viranomaisten tärkeää tehtävää lapsiin kohdistuvan seksuaalirikollisuuden torjumisessa.

Nykyinen lainsäädäntö sallii Pelastakaa Lasten tekemän Nettivilhje-työn ilman järjestölle myönnettyjä erityisvaltuuksia laissa. Nettivilhje ei lataa, tallenna, etsi tai pidä hallussa lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia. Nettivilhje-palvelussa voidaan tällä hetkellä avata URL-verkko-osoitteita, katsoa ja analysoida mahdollisesti laitonta materiaalia sisältävää aineistoa ja välittää tietoa keskusrikospoliisille sekä kansainvälisen INHOPE-vihjepalveluverkoston kautta muiden maiden vihjepalveluille, paikallisviranomaisille ja Interpolille. Nettivilhje-palvelulla tulee olla mahdollisuus jatkossakin toteuttaa vihjetyötä vähintään samalla tasolla kuin sitä on vuodesta 2002 alkaen tehty.

Pelastakaa Lapset esittää seksuaalirikoslakiin laajennusta siten, että Pelastakaa Lasten Nettivilhje-palvelu tunnustetaan virallisena toimijana, joka yhteistyössä viranomaisten kanssa torjuu lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia digitaalisessa mediassa ja jolla lain mukaan on oikeus tehdä tätä työtä. Esitettyä laajennusta tukee Euroopan komissiolle teetetty tutkimus (2020, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/study-framework-best-practices-tackle-child-sexual-abuse-material-online>), joka suosittelee, että vihjepalvelu tunnustetaan kansallisissa lainsäädännöissä tahona, joka käsittelee lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia ja sille annetaan selkeä lakiin pohjautuva mandaatti. Mikäli Pelastakaa Lasten Nettivilhje-työlle ei myönnetä erityisoikeuksia, Pelastakaa Lapset ei todennäköisesti voi jatkaa vihjepalvelutoimintaansa. Nyt esitetty lainsäädäntö on tulkittavissa siten, että se kriminalisoi myös Pelastakaa Lasten tekemän Nettivilhje -työn, vaikka emme usko tämän olevan seksuaalirikoslain uudistuksen tarkoituksena.

Laajennukset lainsäädäntöön Nettivilhje-toiminnon osalta

Pidämme muutoin hyvänä hallussapitoa koskevan säännöksen soveltamisalan laajentamista koskemaan vapaasti saatavilla olevaa, ei ainoastaan maksua vastaan saatavilla olevaa tai ladattavaa kuvamateriaalia ("21 §, 2) maksua vastaan tai muuten sopimalla taikka muuten tarkoituksenaan kyseiseen materiaaliin pääsyn hankkiminen hankkii pääsyn 1 kohdassa tarkoitettuun kuvaan tai kuvatallenteeseen niin, että se on hänen käytettävissään tietokoneen tai muun teknisen laitteen välityksellä ilman laitteelle tallentumista"). Kuten on aiemmin todettu, lain tulee kuitenkin huomioida

Pelastakaa Lasten Nettivihje-palvelun tekemä kuva-analyysityö laittoman materiaalin poistamisen edistämiseksi. Pelastakaa Lapsilla tulee olla oikeus katsoa ja analysoida vapaasti saatavilla olevaa laittomaksi epäilemäänsä materiaalia ja välittää materiaali keskusrikospoliisille sekä ICCAM-järjestelmän kautta INHOPE-vihjepalveluverkostolle.

Lisäksi Pelastakaa Lapset esittää laajennusta nykyiseen ja tässä esitettyyn lainsäädäntöön Nettivihje-palvelun osalta hallussapitoa koskien. Pelastakaa Lasten Nettivihje-palvelun tulee olla mahdollista hetkellisesti tallentaa laittomaksi epäilemäänsä materiaalia, jotta materiaali voidaan välittää ICCAM-järjestelmän kautta materiaalin kohdemaahan ja ennen kaikkea Interpolille. Mikäli hetkellinen tallentaminen olisi mahdollista, pystyttäisiin esimerkiksi suojatuista sosiaalisen median palveluista ja pimeän verkon puolelta välittää eteenpäin materiaalia, joka selvästi on Suomen ja kansainvälisten lakien ja säädösten mukaan laitonta. Nykyisen lainsäädännön puitteissa kyseistä materiaalia ei voida syöttää ICCAM-järjestelmään, sillä se vaatisi ensin materiaalin tallentamista tietokoneelle. Tätä toimintaa tehdään osassa INHOPE-vihjepalveluverkoston vihjepalveluissa.

Lisähuomiona toteamme, että EU komission raportti (2020, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/study-framework-best-practices-tackle-child-sexual-abuse-material-online>) suosittelee myös lainsäädännön muokkaamista siten, että vihjepalvelut voisivat hyödyntää työkaluja, jotka etsivät lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia ja saisivat etsiä laitonta materiaalia. Pelastakaa Lapset esittää, että lainsäädäntöä laajennettaisiin siten, että Pelastakaa Lasten Nettivihje –toiminnolla olisi lain mukaan oikeus etsiä lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia sekä hyödyntää työkaluja jotka etsivät lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia, jotta materiaali saadaan mahdollisimman tehokkaasti ja nopeasti poistettua verkosta. Nykyisen lainsäädännön puitteissa Nettivihje –toiminnon työ on varsin rajattua myös vihjeitä tarkistettaessa. Vihjeen lähettäjä voi esimerkiksi liittää vihjeeseen useita linkkejä sisältävän sivuston, jotka voivat johtaa tarpeeksi monen klikkauksen päästä laittomaan materiaaliin, mutta vihjeen lähettäjä ei ilmoita laittoman materiaalin tarkkaa osoitetta. Nykyisen lainsäädännön puitteissa Nettivihje ei saa etsiä laitonta materiaalia, joten jos laitton materiaali ei tule sivustolla vastaan, ei asiantuntija voi alkaa ”etsiä” linkkisivustoista vihjeen lähittäjän vihaamaa materiaalia riittävän pitkälle. Näin ollen mahdollista laitonta materiaalia ei pystytä välittämään eteenpäin viranomaisille sen poistamiseksi.

Pelastakaa Lapsilla tulee jatkossa olla myös mahdollisuus välittää tieto laittomasta materiaalista (URL-osoite) palveluntarjoajalle. Lisäksi Pelastakaa Lasten tekemä analyysityö Project Arachnidissa ei saa vaarantua seksuaalirikoslainsäädännön uudistuessa. Pelastakaa Lapset tekee mielellään yhteistyötä lakiin kirjattavan mandaatin valmistelussa.

Säädöksessä käytettävä terminologia

Pelastakaa Lapset ei suosittele säännösten nimike-ehdotuksia ”19 § Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen”, 20 § Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen, 21 § Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito ja 22 § Lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraaminen” otettavan käyttöön uudessa rikoslaissa. Mietinnön mukaan säännösten nimikkeet olisivat niiden luonnetta ja suojelukohdetta paremmin vastaavia. Pelastakaa Lapset kuitenkin korostaa, että ”lasta seksuaalisesti esittävä kuva” terminä vääristää ja vähättelee materiaalin sisältämän lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan vakavuutta. Kun puhutaan lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavasta materiaalista, täytyy näkökulman ja käytettävän terminologian lähteä

lapsen oikeuksien näkökulmasta. Kyseinen materiaali todistaa vakavaa lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa, jossa lapsi on seksuaalirikoksen uhri ja materiaali on todistusaineistoa tapahtuneesta rikoksesta. Pelastakaa Lapset kehottaa käyttämään myös erityistä harkintaa termin "esitys" käyttämiseen lainsäädännössä, sillä se on monitulkintainen ja se saatetaan käsittää väärin. Lapseen kohdistuva seksuaaliväkivalta ei ole esitystä tai näyttelyä, vaan kyse on todellisista seksuaalirikoksista todellisissa tilanteissa. Edellä mainittuihin perusteluihin vedoten Pelastakaa Lapset esittää, että lainsäädännössä käytetään termiä "lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistava materiaali". Termi vastaisi näin myös paremmin englannin kielessä yleisesti käytettävää termiä "child sexual abuse material, CSAM". Esitystä koskevaan terminologiaan ehdotamme seuraavaa muutosta: "lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan suoratoiston seuraaminen".

Pelastakaa Lapset ehdottaa lainsäädännössä käytettävän termiä "materiaali" "kuvan" ja "esityksen" sijaan, kuten huomautetaan myös kansainvälisessä terminologiaohjeistuksessa (Luxemburg guidelines, <http://luxembourgguidelines.org>). On tärkeä huomata, että rajoittamalla terminologian "kuviin" ja "esityksiin", on olemassa riski, että suljetaan pois kaikki muunlaiset lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavat materiaalit kuten äänitiedostot tai muut mahdolliset tallennustavat.

Laittoman kuvamateriaalin määritelmä

Pelastakaa Lapset kehottaa tarkentamaan "lasta seksuaalisesti esittävän kuvan" määritelmän. Ehdotetussa 19 §:ssä todetaan: "Kuva tai kuvatallenne on 1 momentissa tarkoitetulla tavalla todellisuus pohjainen, jos se on valmistettu tilanteesta, jossa lapsi on tosiasiallisesti säännöksessä tarkoitetun seksuaalisen teon kohteena, ja todenmukainen, jos se erehdyttävästi muistuttaa valokuvaamalla tai muulla vastaavalla menetelmällä valmistettua kuvaa tai kuvatallennetta tilanteesta, jossa lapsi on säännöksessä tarkoitetun seksuaalisen teon kohteena." Lisäksi 22 §:n määritelmän mukaan "*Seksuaalisella teolla* tarkoitetaan tässä laissa sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen." Lain määritelmä on liian suppea, epämääräinen ja jättää liikaa tulkinnanvaraa. Säännöksen tulisi tarkemmin määritellä, mitä seksuaalisesti esittävällä kuvalla tarkoitetaan. Määritelmän tulkinnanvaraisuus vaikeuttaa työtä, jonka tarkoituksena on nopeuttaa laittoman ja lastan loukkaavan materiaalin sujuvaa poistumista internetistä.

Lainsäädäntö laittoman lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan kuvamateriaalin osalta on varsin tiukka, myös kansainvälisesti (EU komissio 2020, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/study-framework-best-practices-tackle-child-sexual-abuse-material-online>). Lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin (child sexual abuse material, CSAM) määritelmään otetaan myös kantaa Euroopan komissiolle teetetyssä tutkimuksessa vuodelta 2020 "Framework of best practices to tackle child sexual abuse material online", jossa todetaan, että lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin määritelmää tulee tarkentaa entisestään (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/study-framework-best-practices-tackle-child-sexual-abuse-material-online>).

Internetissä on lisäksi vapaasti saatavilla valtavasti kuvamateriaalia, joka ei ole tämän hetkisen lain tulkinnan mukaan kaikkialla maailmassa laitonta, mutta joka loukkaa vahvasti lapsen oikeuksia. Tällaista materiaalia ovat esimerkiksi ns. arkipäivän kuvat seksualisoituna ja kuvat joissa lapsi poseeraa eroottisesti puettuna seksuaalissävytteisiin asusteisiin, puolialastomana tai alastomana. Tällaista materiaalia kutsutaan englannin kielellä grey area, doubtful tai child sexual exploitation material

(CSEM). Euroopan komissiolle teetetty tutkimus (2020) suosittelee, että myös tällainen kuvamateriaali huomioitaisiin ja se määriteltäisiin tarkasti kansallisessa lainsäädännössä. Pelastakaa Lapset esittää, että ns. grey area –kuvamateriaali tulee tarkasti määritellä osana laittonta materiaalia. Pelastakaa Lapset nostaa lainsäätäjän harkittavaksi, että grey area -kuvamateriaalia voitaisiin lainsäädännössä tarvittaessa kuvata termillä ”lasta seksuaalisoiva materiaali”.

Pelastakaa Lapset suosittelee, että Suomen rikoslaisissa lasta seksuaalisesti esittävä kuva (tai esittämämme ehdotuksen mukaan lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistava materiaali) määritellään kattavasti esimerkiksi alla olevia dokumentteja ja niiden määritelmiä soveltaen.

- COPINE-asteikossa (Combating Paedophile Information Networks in Europe) jaetaan lasta esittävät kuvat kymmeneen kategoriaan (normaalista arkipäivän kuvasta sadismia sisältävään kuvaan) (löydettävissä Tanskan Pelastakaa Lasten julkaisusta: Is it really that bad? An anthology of online sexual abuse of children and young people. <https://redbarnet.dk/media/4551/is-it-really-that-bad-an-anthology-of-online-sexual-abuse-of-children-save-the-children-denmark.pdf>).
- ECPAT Internationalin julkaisema terminologiaohjeistus: ”Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse” (Luxembourg guidelines, <http://luxembourgguidelines.org/>)
- ECPATin ja Interpolin raportti: ”Towards a Global Indicator on Unidentified Victims in Child Sexual Exploitation Material” (<https://www.ecpat.org/wp-content/uploads/2018/03/TOWARDS-A-GLOBAL-INDICATOR-ON-UNIDENTIFIED-VICTIMS-IN-CHILD-SEXUAL-EXPLOITATION-MATERIAL-Summary-Report.pdf>).
- Lanzaroten sopimus (88/2011) ja EU direktiivi 2011/93/EU (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0093&from=EN>)

Edellä kuvatut määritelmät ovat selvästi tarkempia kuin jo olemassa oleva rikoslaki tai tässä lausuttavana oleva esitys. Pelastakaa Lapset tekee mieluusti yhteistyötä laittoman lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin selkeäksi määrittelemiseksi laissa.

Muun lapsen oikeuksia loukkaavan kuvamateriaalin kriminalisoiminen

Pelastakaa Lapset esittää, että rikoslaki kriminalisoi kuvat, jotka on otettu lapseen kohdistuvan seksuaalirikoksen yhteydessä, mutta jotka eivät ole luokiteltavissa laittomiksi yllä olevien määritelmien mukaisesti, vaan kuuluisivat kategoriaan ”arkipäivän kuvat lapsista”. Tällaista materiaalia ovat esimerkiksi lapsesta otetut kuvat, jotka on otettu juuri ennen seksuaalirikosta, joissa lapsi esimerkiksi makaa sängyllä vaatteet päällä. Tällainen kuvamateriaali voi olla mahdollista identifioida samasta tilanteesta kuvatuksi, mikäli analysoitavana on kuvasarja (esimerkiksi video pilkottuna yksittäisiksi kuviksi). Tällainen materiaali loukkaa selkeästi seksuaalirikoksen kohteeksi joutuneen lapsen oikeuksia, vaikka yksittäinen kuva ei täyttäisikään laittoman kuvan määritelmää.

Lisäksi Pelastakaa Lapset huomauttaa, että lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia koskevassa säännöksessä tulee huomioida teknologian jatkuva kehitys. Pelastakaa Lapset suosittelee, että rikoslaki kriminalisoi lapsen oikeuksia loukkaavan kuvamateriaalin, joka sisältää kuvan tai kuvia lapsesta, joka ei ole joutunut seksuaaliväkivallan uhriksi, mutta jonka kuvia on muokattu tai lisätty osaksi seksuaalista materiaalia – kuten kuvat ja videot, joissa lapsen kasvot on liitetty aikuispornossa esiintyvän henkilön kasvoiksi tai ns. arkipäiväiset kuvat, johon on muokattu esim. sadismiin viittaavia merkkejä, kuten sitomista. Tällaisen kuvamateriaalin tuottaminen ja

levittäminen tulisi olla rangaistavaa. Kyseistä kuvamateriaalia tuotetaan tyydyttämään aikuisten seksuaalisia tarpeita ja ovat lapsen oikeuksien vastaisia.

Teknologian kehittyessä voi olla entistä vaikeampaa erottaa toisistaan kuvat, joissa on kyse todellisesta tilanteesta ja kuvat, jotka on tuotettu teknologian avulla simuloidusta tilanteesta ja/tai lapsesta. Pelastakaa Lapset nostaa lainsäätäjän arvioitavaksi myös seksuaalissävyytteisen kuvamateriaalin, joka käsittää pelkästään simuloituja esityksiä tai realistisia kuvia lapsesta, jota ei ole olemassa. Pelastakaa Lapset viittaa tällä sellaiseen materiaaliin, joka *esittää* lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa ja joka olisi luokiteltavissa laittomaksi nyky-lainsäädännön mukaan, jos kyse olisi todellisesta lapsesta. Pelastakaa Lasten huolena on, että tällainen kuvamateriaali esineellistää ja seksualisoi lasta väärällä tavalla. Lapsen esittäminen seksuaaliobjektina ei ole koskaan lapsen edun mukaista.

Yksittäisen kuvan levittäminen ja hallussapito

Esityksen mukaan myös yksittäisen kuvan levittämisestä tulisi rangaistavaa. Kuvamateriaalin tuottaminen, tallentaminen ja levittäminen loukkaavat aina vakavasti lapsen oikeuksia sekä heidän fyysistä, henkistä ja seksuaalista koskemattomuuttaan. Kuvamateriaalin leviämällä verkossa on todettu olevan kauaskantoisia vaikutuksia henkilön hyvinvointiin aina aikuisuuteen saakka. Tieto siitä, että lapsena otettu kuvamateriaali saattaa vielä vuosienkin päästä olla saatavilla verkossa voi tuottaa suunnatonta häpeää, ahdistusta ja voimattomuutta. Koska yksittäinenkin kuva tai video voi levitä internetissä laajalle ja täysin hallitsemattomasti, on sääntelyn soveltamisalan laajennus erittäin tärkeä.

Lapsen iän arvioiminen

On tärkeää, että lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia koskevassa säännöksessä huomioidaan edelleen kaikki alle 18-vuotiaat lapset. On tärkeää, että säännöstä laajennetaan kattamaan myös tapaukset, joissa henkilön ikää ei voida selvittää, mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi. Aina ei ole mahdollista heti tunnistaa lapsiuhrin tämän iän varmistamiseksi. Pelastakaa Lapset esittääkin tarkennusta siihen, mitä tarkoitetaan 19 § 4 mom. "perustellulla syyllä olettaa". Kuva-analyysi ja lapsen iän arvioiminen ovat tietyissä tilanteissa mahdollista lapsen kehon fyysisten piirteiden ja murrosiän tuomien merkkien avulla. Kuitenkin tilanteissa, joissa lapsi on fyysisesti pitkälle kehittynyt, voi olla mahdotonta arvioida henkilön ikää. Jos "perustellut syyt olettaa" keskittyvät vain henkilön fyysiseen kehityksen, kypsyyden ja murrosiän merkkien arvioimiseen, jää säännöksen ulkopuolelle helposti sellainen laitton materiaali, jossa uhri on alle 18-vuotias henkilö, joka on selvästi ohittanut murrosiän. Vaarana on, että osa tosiasiallisesti laittomasta lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavasta materiaalista jää tunnistamatta. Pelastakaa Lapset esittää, että "perustellut syyt" määritellään laissa selkeästi ja yksityiskohtaisesti. Lisäksi tulee huomioida ja perustella, miten laki suojaa murrosiän ohittaneita lapsia kuvamateriaalin osalta. Pelastakaa Lapset toimii mielellään yhteistyökumppanina määritelmän laadinnassa.

Muita lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyviä huomioita?

Rikoslain pykälä 14 ”sukupuoliyhteys lapsen kanssa”. Puhuttaessa sukupuoliyhteydestä voidaan antaa säädöksessä vääränlainen ja vähättelevä kuva teon vakavuudesta. Pelastakaa Lapset suosittelee myös tässä kohdassa tarkistamaan terminologian suhteessa teon vakavuuteen.

Pelastakaa Lapset esittää lainsäätäjien harkittavaksi, että internetin palveluntarjoajilla (internet service provider, ISP) olisi velvollisuus ilmoittaa laittomasta lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavasta materiaalista lainvalvontaviranomaiselle tai muulle valtuutetulle taholle. On erittäin tärkeää, että palveluntarjoajat ilmoittavat palveluistaan löydetyistä laittomasta sisällöstä lainvalvontaviranomaisille tai muulle valtuutetulle virastolle heti, kun yritys saa siitä tiedon joko sisällönhallinnan tai käyttäjien raporttien kautta. Lainsäätäjien tulee harkita ilmoitus- ja poistamisvaatimuksen vahvistamista kansallisessa lainsäädännössä. Rangaistukset laittoman sisällön ilmoittamatta jättämisestä tulee myös ottaa harkintaan. Tällaisten seuraamusten täytäntöönpano voi kannustaa yrityksiä toimimaan ennakoivasti ja vastuullisesti (ks. esim. ICMEC 2018: <https://www.icmec.org/wp-content/uploads/2018/12/CSAM-Model-Law-9th-Ed-FINAL-12-3-18.pdf>).

Lisätiedot ja yhteydenotot: Hanna Mäki-Tuuri hanna.maki-tuuri@pelastakaalapset.fi